

Hörnsjöfors Bruk och Västerfärnebo

*– en berättelse om brukets och bygdens historia
under ett halvt årtusende –*

Owe Eriksson

Anders Fläcke

Boken utgiven år 2008 med stöd av
Färnbo Byalag och Sala Sparbank
samt
Studieförbundet Vuxenskolan, Länsförsäkringar Bergslagen,
Kommunal (Lantarbetarförbundet), Kungliga Patriotiska Sällskapet,
Sala-Heby Energi AB, Scania Sverige AB och Hörnsjöfors Gård.

Copyright: Owe Eriksson och Anders Fläcke

Omslag: Owe Eriksson

Teckningar: Bo Svärd

Original: Tommy Olsson

Layout: ~~TEX~~ Anders Källström, Vänge 2008

Tryck: Wikströms Tryckeri AB, Uppsala 2008

Ett tack till alla som med faktaunderlag och bilder medverkat till framtagning av denna bok.
Vi vill även framföra ett tack till landshövding Mats Svegfors och biskop Thomas Söderberg
som medverkat i programmet vid bokens lansering vid Hörnsjöfors Gård.

ISBN 978-91-633-2683-7

www.hornsjöfors.se

Innehåll

Förord	xi
Del 1 – Från Forss Bruk till Hörnsjöfors Gård	1
Hörnsjöfors – historisk sammanfattning	2
Hörnsjöfors - historiens början	4
Epoken Brahe – ett järnbruk växer fram	7
Släkten Brahe	7
Magnus Brahe	8
Ebba Brahe	8
Jakob de la Gardie	10
Ebba Brahe på äldre dagar	12
Magnus Gabriel de la Gardie	13
Marschalck, Gyllenstierna och epoken Gyllenhök-Ahnbom 1687-1764	16
Baltasar Marschalck	16
Karl Gyllenstierna	17
Pehr Gyllenhök	18
På Forss	18
Vallsjö hammare	19
Sätra Brunn	27
Karl XI på Forss	27
Charlotta Gyllenhök och Anders Ahnbom	29
Maria Charlotta Ahnbom och Peter Efwert	33
Bröllop på Forss	34
Maria Charlotta Ahnbom och Birger Johan Brauner	35
Epoken Drufva och Adlerberg 1764-1770	39
Carl Johan Drufva	39
Göran Adlerberg	40

Epoken Polhammar och Grave 1770-1812	42
Släkten Polhammars bakgrund	42
Lars Polhammar	42
Barnen Polhammar	46
Magdalena Grave tar över Forss	50
Lugnets kvarn	53
Magdalena Grave lämnar Forss	55
Epoken Björkenstam	57
Sven Björkenstam	57
Tegelbruket	61
Härstamning och umgänge	61
Fordringar på landbönder	63
Björkenstam och religionen	67
Knut Björkenstam	69
Östman och Hellström 1854-1871	70
Axel Östman	70
Karl Viktor Hellström	73
Smedjan läggs ned	73
Järnstämplor	73
Den siste brukspatronen 1871-1902	76
Carl Fredrik Norlings bakgrund	76
I yrkeslivet	77
I Säfsnäs	78
Amanda Malmströms bakgrund	78
I Tyfors, Örebro och Västerlövsta	79
På Forss	81
Folket på Forss	81
Huvudbyggnaden	84
Huvudbyggnadens interiör	85
Övriga byggnader	87
Intressen	89
Familjen	90
De sista åren på Forss	91
I Stockholm	94
I Västerås	99
Nya tider, nya användningar, 1900-talet	101
Pettersson, Lindström och Karlström	101
Wirso Bruk och Herman Lagercrantz	101
Rösträttsfrågor	104
Gustaf Lagercrantz	106

Storstrejken	109
Gustaf Lagercrantz lämnar Forss	110
Adolf Hamilton	112
Anton Lindgren och Gustaf Djurklou	117
Karl Karlsson	118
AB Svenska Metallverken och Skultuna Bruk	118
Kvarnen	118
Sågen	121
Tegelbruket	124
Jordbruket	127
Skultuna Bruks verksamhet vid Hörnsjöfors avvecklas	131
Otto Eriksson	132
Otto Erikssons bakgrund	132
Förvärvet av Hörnsjöfors	137
På Hörnsjöfors	137
Svenska staten	142
Ove Borg	142
Hörnsjöfors - exteriör- och interiörbilder	144
Hörnsjöfors sambruksförening	149
Sambruksföreningar	149
Bildandet av Hörnsjöfors sambruksförening	152
Verksamheten	155
Hörnsjöfors Gård på 2000-talet	160
Från sambruk till voluntary milking system - VMS	160
Lantbruket på Hörnsjöfors Gård år 2008	164
Vision för framtiden	166
Utveckling och ägarlängd i sammandrag	167
Utveckling och ägarlängd för Hörnsjöfors	167
Del 2 - Landskapets och bygdens utveckling	179
Västmanlands län i Sveriges historia	180
Geografi	183
Administrativ indelning	185
Stora Daldansen – Dalaupproret 1743	187
Statsvälningen	190
Några av soldaterna	192
Lantarbetareförbundets agerande under Andra världskriget	194

Västerfärnebo	195
De första kartorna	199
Något om regementstiden i Salbohed	202
Några regementsbilder från Salbohed	204
Natur, kultur, kyrka och idrott	206
Naturen	206
Sjöar och vattendrag	206
Våtmarkerna	208
Skogen	210
Kulturen	211
Byggnaderna	211
Musiken	213
Litteraturen	215
Konsten	216
Textilierna	216
Skolan	217
Lärarna	219
Kyrkan	220
Kyrkans byggnader	220
Nils Prytz	222
Petrus Christernin	224
Nils Christernin	224
Karl Johan Avelin	225
Nils Gustafsson	226
Västerfärnebo-Fläckebo församling	228
Idrott	229
Kommunikationerna	231
Vägar	232
AK-vägar	238
Gästgiverier	239
Cyklar	243
Bilar och traktorer	244
Båttrafik	249
Järnvägsförslag	252
Västerfärnebo Biltrafikförening – Färnbobussarna	255
Post	270
Näringslivet	273
Kolning	273
Skogsbrukets första mekanisering	275
Skogsverktyg	276
Sågar	276

Innehåll	Hörnsjöfors Bruk
Kvarnar	277
Mjök och mejerier	279
Mjölkförpackningar	284
Milstolpar i Arla Foods historia	285
Bryggerier	286
Bryggeriet i Västerfärnebo	287
Lanthandeln	287
Anders Rutsch	291
Amanda Brodin	292
Ambulerande handel	299
Gårdfarihandel	300
Olika samverkansformer i bygden	301
Byn Norr Ål	306
Andra verksamheter i bygden	306
Sant och osannolikt	309
Gömda skatter	309
Märkliga besök	309
Salaligan	310
Spöken och troll	310
Seder och bruk	311
Visenterna	312
Efterord	314
Västerfärnebo – en bygd i utveckling	314
Källor	315
Ordlista	328
Valutor, vikt- och måttenheter	338
Penningväsen	338
Fastighetsvärden	338
Vikter	339
Rymdmått	339
Ytmått	340
Längdmått	340
Hantverkssymboler	341
Personregister	342
Ortnamnsregister	344

Bilagor	347
1. Byordning för Norr Åls by	347
2. Lagen om sambruksföreningar	356
3. Stadgar Hörnsjöfors sambruksförening	374
4. Bytesavtal mellan Svenska Metallverken och Otto Eriksson	382